

ترجمان جهان اسلام

www.ketab.ir

پرسش از روش
حرکت به سوی الگوی نوینی از اندیشه

طاها عبدالرحمان

ترجمه نرگس خسروی سوادجانی
با نظارت و ویرایش دکتر مسعود فکری
(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

مجلس شورای اسلامی ایران

این اثر ترجمه‌ای است از:

سؤال المنهج في أفق الأسبر، لأنموذج فكري جديد

د. طه عبدالرحمن

المؤسسة العربية للفكر والإبداع، ٢٠١٥

سرشناسه: عبدالرحمن، طه

مشخصات ظاهری: ۲۸۸ ص.

شابک: ۸-۳۱-۸۰۹۱-۶۰۰-۹۸۷

وضعیت فهرست نویسی: قیفا

عنوان دیگر: حرکت به سوی الگوی نوینی از اندیشه.

موضوع: تفکرات نوین — جنبه های مذهبی — اسلام

موضوع: اسلام — تجدید حیات فکری

موضوع: فلسفه اسلامی

شناسه افزوده: خسروی سوادجانی، نوگس، ۱۳۶۳-، مترجم

شناسه افزوده: فکری، مسعود، ۱۳۴۶-، ویراستار

شناسه افزوده: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

رده بندی کنگره: ۲۶/ BP۲۲۹/ ۱۳۹۶

رده بندی دیویی: ۲۹۷/ ۴۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۸۸۶۵۰

پرسش از رو

حرکت به سوی الکرین نوب: اندیشه

نویسنده: طاهای عبدالرحمان

مترجم: نرگس خسروی سوادجانی

با نظارت و ویرایش دکتر مسعود فکر

ناشر: ترجمان علوم انسانی

طراح جلد: محمدامین عموهاشمی

صفحه آرا: معصومه کریمی

چاپ: زیتون

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

این اثر با حمایت پژوهشگاه فرهنگ، هنر و

ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به

چاپ رسیده است.

ترجمان: تهران، خیابان نجات‌اللهی، خیابان اراک،

پلاک ۴۶، واحد ۴، تلفن: ۸۸۸۰۲۰۹۰

پست الکترونیک: publication@tarjomaan.com

حقوق چاپ و نشر در قالب های کاغذی،

الکترونیکی و صوتی انحصاراً برای انتشارات

ترجمان علوم انسانی محفوظ است.

مقدمه دیر مجموعه	۹
پیشگفتار	۱۳
[بخش نخست]	
روش تکامل گرادر باب سنت	۳۱
[۱] چگونه به سنت نوآوری کنیم؟	۳۳
مفهوم «متن سنت اسلامی عربی»	۳۴
مفهوم «نگرش»	۳۷
مفهوم «نوآوری»	۳۹
مفهوم «چگونگی»	۴۱
[۲] پایه های نگرش تکامل گرادر پرداختن به سنت	۵۱
اصل تداول	۵۴
اصل تداخل	۵۵
اصل تقریب	۵۸
[۳] دیدگاهی کاربردی برای نوسازی مقاصد شریعت	۶۳
علم مقاصد و اخلاقی اسلامی	۶۴
نظریه های مقصدی سه گانه	۶۶
اصلاح نظریه ارزش های مقصدی	۷۲
پیوند میان علم اخلاق و علم فقه در دو سوی «میان روی» و «افراط گرایی»	۷۷
[بخش دوم]	
روشنمندی متداول فلسفی	۸۷
[۴] مبانی زیانی فلسفه	۸۹
اقتباس اصطلاحات فلسفی از زبان عادی	۸۹
ارزیابی نسبی بودن زبان فلسفی	۹۶

۱۰۳	[۵] اصول زیبایی مقولات فلسفی
	شاخص‌های نظری در مقولات عربی
۱۰۴	نظریه مقولات ارسطو
۱۰۵	ریشه زیبایی مقولات
۱۰۷	مقولات زبان عربی
۱۱۳	[۶] افسانه فلسفه محض
۱۱۳	فلسفه محض و مطابقت
۱۲۳	ویژگی‌های فلسفه تطابقی
۱۳۴	ویژگی‌های فلسفه غیرتطابقی
۳۶	ویژگی‌های عقلانیت تحول‌پذیر
۱۴۱	[۷] آیات استنکاث‌پذیر است؟
	رهبات تعقل در دیدگاه فلسفه عربی
۱۴۳	ویژگی‌های فعل‌میل
۱۴۸	ویژگی‌های فعل‌ورزی
۱۵۰	ویژگی‌های فعل‌تعا
۱۵۲	انواع روابط بین افعال سه‌گانه تعالی
۱۵۵	[۸] فصل الخطاب تفاوت بین فلسفه به‌رو و حکمت قرآنی از دیدگاه حکیم بدیع‌الزمان
۱۵۷	بدیع‌الزمان فیلسوف و پیونددهی میان فلسفه و حکمت
۱۵۹	بدیع‌الزمان حکیم و جداکردن فلسفه از حکمت
	[بخش سوم]
۱۷۱	شیوه استدلال‌گرایی در منطق
۱۷۳	[۹] از جدل‌پسندیده تا دانش مناظره تا علم کلام
۱۷۴	بهره‌گیری تبلیغ اسلامی از شیوه مناظره
۱۷۸	الگوی نظری مناظره
۱۸۳	منطق اعتقادی مناظره‌کنندگان
۱۸۷	[۱۰] مشروعیت دانش منطق در سنت اسلامی
۱۸۸	ملاک‌های مشروعیت منطق و ملاک‌های مخالفت با آن
۱۹۶	ارزیابی مخالفت با منطق و بازیابی مشروعیت منطق
۲۰۷	[۱۱] منطق استدلال دلیل محور و استدلال طبیعی و نمونه‌های آن
۲۰۷	از اختلاف در ابعاد اندیشه فلسفی تا اختلاف در ابعاد اندیشه منطقی
۲۰۹	ابهام گفتمان طبیعی

استعارى بودن دوگانه گفتمان طبيعى	۲۱۱
قياسى و جدلى بودن گفتمان طبيعى	۲۱۳
[۱۲] آيا حقوق دان به فراگيرى دانش منطق نيازمند است؟	۲۱۹
حقوق و استفاده کاربردى منطق	۲۲۱
دانش حقوق و چگونگى پرداختن ابزارى به منطق	۲۲۷
تناقضات در ديدگاهى كه منطق را انكار مى كند	۲۳۱
پيوست [۱]: دانش اصول فقه	۲۳۷
نوگرابى، تكامل گرابى و ابزارى بودن	۲۳۷
نوگرابى	۲۳۷
تكامل گرابى	۳۹
ابزارى بودن	۲۴۰
پيوست [۲]: ملاحظات و نتايج نگرش تكامل گرابه سنت	۲۴۳
در كتاب روزنامه روزنى در ارزشيابى سنت	
آثار دكتور طاهرا عبد. رحمان	۲۴۷
پى نوشت ها	۲۴۹
واژه نامه	۲۷۵
نمايه	۲۸۳

مقدمه دبیر مجموعه

یکی از عرصه‌های مهم گفت‌وگوی اندیشمندان مسلمان چگونگی رویکرد به سنت اسلامی است. با وجود برداشت‌های گوناگون از سنت اسلامی، بازتعریف الگو و شیوه خوانش و فهم و بازبینی از این سنت از موضوعات چالش برانگیز بوده و همچنان در زمره مسائل مورد بحث قرار دارد. چند همین گوناگونی برداشت‌ها منجر به پدید آمدن جریان‌های فکری متنوع و گوناگون شده، اما از سویی چالش‌هایی را در ارزش داوری روش‌شناسی مطالعات سنت موجب شده است. در دهه‌های اخیر و در محافل علمی و دانشگاهی کشورهای اسلامی، تحولات مطالعات و پژوهش‌های انجام گرفته در زمینه نسبت میان سنت و مدرنیسم، نظریه‌ها و اندیشه‌های نوینی در یافتن و بازسازی روش‌های مطالعاتی اندیشمندان مسلمان برای بهره‌گیری از سنت ظهور یافته است. این رهیافت‌ها برای بازسازی نظام فکری، در گستره اندیشه اسلامی، دست‌یابی به الگویی معتبر در این زمینه بوده است.

پرسش اساسی در این باره آن است که روش‌ها در خوانش سنت چه باید باشد؟ ویژگی‌ها و بایستگی‌های این روش چیست؟ موانع و چالش‌های پیش‌روی خوانش و دریافت گوهر سنت چیست؟

برای پاسخ به این پرسش‌ها ناگزیر باید به منطق سنت خوانی و فهم سنت دست یافت.

از جمله کسانی که در این عرصه به ارائه دیدگاه و نظریه پردازی پرداخته است دکتر طاهای عبدالرحمان نویسنده معاصر مراکشی است. او، که در جریان شناسی فکری معاصر جهان عرب در جرگه نومعتزلیان قرار می‌گیرد و صبغه عقل‌گرایی بر آثار و دیدگاه‌های او

غلبه و چیرگی دارد، در آثار خود می‌کوشد تا، با حفظ منزلت و جایگاه سنت، الگویی فکری برای نظام اندیشه اسلامی در بستر میراث اسلامی ارائه نماید.

هرچند در اینجا در صدد نیستیم میزان موفقیت او را در ارائه چنین الگویی داوری کنیم، اما باید طرح پرسش‌ها و نگرش انتقادی او به جریان‌های فکری التقاطی و بریده از سنت اسلامی راه را برای بازنگری در نظام اندیشه اسلامی فراهم می‌آورد. از جمله آثار این اندیشمند مسلمان کتاب سؤال المنهج فی أفق التأسيس لأتمودج فکری جدید یا پرسش از روش؛ حرکت به سوی الگوی نوینی از اندیشه است. این کتاب مجموعه‌ای از درس‌ها و مباحثی است که دکتر طاهای عبدالرحمان در کلاس‌ها و سخنرانی‌های خود ارائه کرده است. او در این گفتارها کوشیده است تا با بهره‌گیری از دانش‌های گوناگون، هرچون زبان‌شناسی و منطق و روش‌شناسی، اصول این الگوی فکری را ارائه نماید. و در عین حال، روی عقل‌گرا، که از ویژگی‌های معتزلیان قدیم و نومعتزلیان است، به ساخت چارچوبی بپردازد و تا حدودی به پیاده‌سازی این نظام فکری در علوم اسلامی، از جمله اصول فقهِ مذهب، پرداختد.

او در عین حال کوشیده است تا سعی نموده و بایسته از علم منطق در پرداختن به خوانش سنت نمایان سازد.

آنچه می‌تواند دستاورد مجموعه آثار اندیشه‌ها، گردآمده در این کتاب باشد راهنمایی پژوهشگران در ضرورت‌گزینش منطق فهم سنت به دور ماندن از لغزش‌های احتمالی در این زمینه است. این رویکرد فکری در فرایند میانه‌روی می‌کوشد بازخوانی سنت را با تکیه بر عقل مسدود یا مؤید با شریعت و نه عقل خودمختار، انجام رساند، آن هم در مقابل جریان متن‌گرای افراطی در نمودهای گذشته و معاصر. نه سنت را تا حد زیادی به جمود و نابویایی می‌کشانند، و در مقابل جریان عقل‌گرای افراطی که بریدگی از سنت را به جهت عقل‌گریزی و عقل‌ستیزی آن ترویج می‌کرد.

ازجمله بایسته‌های مراکز علمی امروز تبادل و انتقال این دیدگاه‌ها و نظریات با پذیرش اصل نقد و بررسی است. در جامعه ما، طرح چنین مباحثی راه تأمل و بازنگری را در زمینه تبادل نظر و پدیدآمدن دیدگاه‌های جدید در پی خواهد داشت.

مؤسسه گران سنگ ترجمان، که رسالت خود را فراهم‌سازی فرصت مبادله اندیشه‌ها از طریق ترجمه آثار فکری می‌داند، در صدد نقش آفرینی در این زمینه است و با انتخاب

متونی دارای سطح محتوایی برجسته و سپس ترجمه آن ها گام های موثری را در این زمینه برداشته است. ترجمه کتاب پرسش از روش، که به پیشنهاد و حمایت این مؤسسه و با همت سرکار خانم نرگس خسروی به فارسی برگردانده شده است، می تواند به ترسیم خطوط کلی نظام اندیشه اسلامی در بازخوانی سنت کمک شایانی کند، هرچند زبان دشوار کتاب، علاوه بر مجزای کردن بخش های مختلف آن که طی دروس و سخنرانی های مختلف فراهم آمده، تا حد زیادی بر دشواری این کار افزوده است و مترجم با نظارت این جانب کوشیده است تا حد امکان متن را برای خوانندگان گرامی آسان سازد، که صد البته این خوانندگان باید از آشنایان به مباحث عقلی به ویژه دانش منطق باشند. و بر این باوریم که هیچ کس انسانی ای خالی از خطا و کاستی نیست. امیدواریم توفیق الهی و راهنمایی فرزندان این روز و بوم، در برطرف کردن کاستی های این اثر در باز نشرهای آینده، یاری رسان ما باشد.

ناظر و ویراستار ترجمه

دکتر مسعود فکری

تهران، تابستان ۱۳۹۶